

SŁAWOMIR AUGUSIEWICZ

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Instytut Historii

ORCID: [0000-0002-5875-2550](https://orcid.org/0000-0002-5875-2550)

Marek Wagner, *Słownik biograficzny oficerów polskich drugiej połowy XVII wieku*, t. III, Oświęcim: Wydawnictwo Napoleon V, 2018, ss. 264.

Od lat ważnym postulatem badawczym pozostaje rozwinięcie badań nad biografistyką wojskową epoki nowożytnej. W rzeczywistości przez ponad dwieście lat rozwoju polskiej historiografii naukowej ukazało się niewiele publikacji w tym zakresie i dotyczyły one głównie postaci najwyższych dowódców – hetmanów, choć już pobieżny ogląd wykazuje, że zainteresowanie skupiało się wokół wąskiego grona najwybitniejszych: Jana Zamoyskiego, Stanisława Żółkiewskiego, Stanisława Koniecpolskiego, Stefana Czarnieckiego czy Jana Sobieskiego. Większość tego dorobku to jednak prace już przestarzałe i wymagające aktualizacji lub ujęcia popularne. W zasadzie tylko Stefanowi Czarnieckiemu, Janowi Sobieskiemu i Stanisławowi Jabłonowskiemu¹ poświęcono publikacje *stricto* naukowe, oparte na rzetelnych badaniach źródłowych. Natomiast ostatnie monografie poświęcone hetmanom Mikołajowi Potockiemu² i Stanisławowi „Rewerze” Potockiemu³, czy generałowi artylerii koronnej Marcinowi Kątskiemu⁴ nie tylko nie uzupełniają luki, lecz dowodzą konieczności rozwinięcia badań w tym zakresie. Na tym tle i tak znacznie uboższy jest dorobek polskiej biografistyki wojskowej dotyczącej kadry oficerskiej armii koronnej i litewskiej średniego szczebla. Wprawdzie znacznie

¹ Tadeusz Korzon, *Dola i niedola Jana Sobieskiego*, t. 1–3, Kraków 1898; Adam Kersten, *Stefan Czarniecki 1599–1665*, Warszawa 1963; Marek Wagner, *Stanisław Jabłonowski, kasztelan krakowski, hetman wielki koronny*, Warszawa 2000.

² Dariusz Wasilewski, *Hetman wielki koronny Mikołaj Potocki – hetman zhańbiony?*, Warszawa 2016.

³ Rafał Gołat, *Hetman Stanisław „Rewera” Potocki. Zarys biografii*, Warszawa 2014.

⁴ Piotr Salamon, *Marcin Kazimierz Kątski 1635–1710 zarys biograficzny*, Kraków 2013.

rozwinęły stan naszej wiedzy o strukturze korpusu oficerskiego, po klasycznych już publikacjach Jana Wimmera⁵, studia m.in. Marka Plewczyńskiego⁶, Marka Wagnera⁷, Mirosława Nagielskiego⁸, Andrzeja Rachuby⁹, Eugeniusza Janasa¹⁰, Tomasza Ciesielskiego¹¹, Dariusza Kupisza¹², Zbigniewa Hunderta¹³ i Karola Kościelniaka¹⁴, ciągle jednak brakowało, poza wprawdzie obszernymi i opartymi na poszerzonych badaniach źródłowych artykułach w *Polskim Słowniku Biograficznym*, typowych ujęć biograficznych na wzór opublikowanego już blisko ćwierć wieku temu zbioru kilkudziesięciu szkiców poświęconych hetmanom koronnym i litewskim. Ostatnie lata przyniosły zauważalny wzrost zainteresowania tą

⁵ Jan Wimmer, *Wojsko polskie w drugiej połowie XVII wieku*, Warszawa 1965; *idem*, *Historia piechoty polskiej do roku 1864*, Warszawa 1978; *idem*, *Materiały do zagadnienia organizacji i liczebności armii koronnej w latach 1648–1655*, „*Studia i Materiały do Historii Wojskowości*” (dalej: „*SiMdHW*”), 5 (1960), s. 477–509; *idem*, *Materiały do zagadnienia organizacji i liczebności armii koronnej w latach 1655–1660*, „*SiMdHW*”, 4 (1958), s. 490–533; *idem*, *Materiały do zagadnienia organizacji i liczebności armii koronnej w latach 1660–1667*, „*SiMdHW*”, 6 (1960), 1, s. 212–249; *idem*, *Materiały do zagadnienia organizacji i liczebności armii koronnej w latach 1673–1679*, „*SiMdHW*”, 7, (1961), 2, s. 394–437; *idem*, *Materiały do zagadnienia organizacji i liczebności armii koronnej w latach 1683–1689*, „*SiMdHW*”, 8 (1962), 2, s. 243–279; *idem*, *Materiały do zagadnienia organizacji i liczebności armii koronnej w latach 1690–1696*, „*SiMdHW*”, 9 (1963), 1, s. 237–275.

⁶ Marek Plewczyński, *Wojny i wojskowość polska w XVI w.*, t. 1–3, Zabrze 2011–2013; *idem*, *Żołnierz jazdy obrony potocznej za czasów Zygmunta Augusta. Studia nad zawodem wojskowym w XVI w.*, Warszawa 1985; *idem*, *W służbie polskiego króla. Z zagadnień struktury narodowościowej Armii Koronnej w latach 1500–1574*, Siedlce 1995.

⁷ Marek Wagner, *Kadra oficerska armii koronnej w drugiej połowie XVII w.*, Toruń 1995; *idem*, *Korpus oficerski wojska polskiego w drugiej połowie XVII wieku*, Oświęcim 2015.

⁸ Mirosław Nagielski, *Liczebność i organizacja gwardii przybocznej i komputowej za ostatniego Wazy (1648–1668)*, Warszawa 1989; *idem*, *Armia koronna w latach 1651–1653*, cz.1: *Armia koronna od Beresteczka do Batołu*, „*SiMdHW*”, 40 (2003), s. 25–48.

⁹ Andrzej Rachuba, *Konfederacja Kmiciewska i Związek Braterski wojska litewskiego w latach 1660–1663*, Warszawa 1989; *idem*, *Oficerowie cudzoziemskiego autoramentu w armii Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach 1648–1667*, [w:] *Od armii komputowej do armii narodowej (XVI–XX w.)*, red. Zbigniew Karpus, Waldemar Rezmer, Toruń 1998, s. 73–88; *idem*, *Oficerowie armii litewskiej w armii szwedzkiej i oficerowie armii szwedzkiej w armii litewskiej w latach 1655–1660*, [w:] *Wojny północne w XVI–XVIII wieku*, red. Bogusław Dybaś, Toruń 2007, s. 151–163; *idem*, *Wysilek mobilizacyjny Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach 1654–1667*, „*SiMdHW*”, 43 (2007), s. 43–60.

¹⁰ Eugeniusz Janas, *Konfederacja wojska koronnego w latach 1661–1663*, Lublin 1998.

¹¹ Tomasz Ciesielski, *Armia koronna w latach 1651–1653*, cz. 2: *Od Batołu do Żwańca*, „*SiMdHW*”, 40 (2004), s. 27–60; *idem*, *Armia koronna w czasach Augusta III*, Warszawa 2009.

¹² Dariusz Kupisz, *Wojska powiatowe samorządów Małopolski i Rusi Czerwonej w latach 1572–1717*, Lublin 2008.

¹³ Zbigniew Hundert, *Husaria koronna w wojnie polsko-tureckiej 1672–1676*, Oświęcim 2012.

¹⁴ Karol Kościelniak, *Kadra oficerska w wojsku koronnym w latach 1576–1648. Studia nad zawodem wojskowym*, Toruń 2011.

problematyką. Oprócz obszernych biografii wybitnych dowódców litewskich Michała Kazimierza Paca¹⁵ i Aleksandra Hilarego Połubińskiego¹⁶, ukazało się także kilka prac poświęconych postaciom oficerów średniego szczebla¹⁷, a w 2013 r. pojawił się pierwszy tom *Słownika biograficznego oficerów polskich drugiej połowy XVII wieku* pióra Marka Wagnera, historyka mającego niezaprzeczalnie ogromny wkład w badania nad staropolską sztuką wojenną w ogóle, a w szczególności nad kadrą oficerską, którym poświęcił większą część swojego naukowego życia.

Trzeci tom *Słownika biograficznego oficerów polskich drugiej połowy XVII w.* zawiera 568 biogramów rotmistrzów, poruczników, namiestników chorągwi, chorążych narodowego autoramentu oraz oficerów artylerii, dragonii, rajtarii i piechoty zaciągu cudzoziemskiego (generałów, pułkowników, podpułkowników, majorów, rotmistrzów, kapitanów i poruczników), a także urzędników wojskowych, personelu inżynieryjnego, duszpasterskiego i medycznego. Autor zaznaczył we wstępie wprowadzenie w omawianym tomie dwóch ostatnich kategorii w omawianym tomie, „również w formie postulatów badawczych”, sygnalizując w ten sposób brak badań nad niższym personelem wojskowych w armii koronnej XVII w. (oprócz medyków i kapelanów także np. nad muzykami) i postulując konieczność podjęcia badań w tym kierunku (s. 4).

Biogramy zawierają: podstawowe dane osobowe (imię, nazwisko, herb, daty życia, funkcje i rangi wojskowe, pełnione urzędy), pochodzenie społeczne i narodowościowe oraz koligacje rodzinne. W dalszej części przedstawiono przebieg

¹⁵ Konrad Bobiatyński, *Michał Kazimierz Pac. Wojewoda wileński, hetman wielki litewski*. Warszawa 2008.

¹⁶ Andrzej Adam Majewski, *Aleksander Hilary Połubiński (1626–1679) marszałek wielki litewski*, Warszawa 2017.

¹⁷ Marek Groszkowski, *Jan Stachurski – komendant Białej Cerkwi w latach 1664–1668*, Oświęcim 2014; *idem*, *Jan Zygmunt von Loebel – komendant Białej Cerkwi. Działalność w 1671 r.*, Białystok 2017 (Studia z Dziejów Wojskowości, t. 6); Zbigniew Hundert, *Aleksander Polanowski – porucznik husarski oraz pułkownik Jego Królewskiej Miłości*, Białystok 2013 (Studia z Dziejów Wojskowości, t. 2); *idem*, *Jacek (Hiacynt) Boratyński – podczaszy żydaczowski i porucznik husarski w dobie wojen polsko-tureckich w drugiej połowie XVII wieku. Studium z zawodu żołnierskiego*, „Saeculum Christianum”, 24 (2017), s. 170–183; *idem*, *Władysław Wilczkowski, porucznik husarski i pułkownik królewski*, [w:] *Na z góry upatrzonych pozycjach*, red. Bartłomiej Międzybrodzki, Warszawa–Zabrze 2011, s. 165–173; Zbigniew Hundert, Jan J. Sowa, *Od towarzysza jazdy do wojewody podolskiego. Przebieg służby wojskowej Nikodema Żaboklickiego w latach 1656–1706*, „Res Historica”, 42 (2016), s. 127–181; Marek Wagner, *Zapomniany bohater bitwy wiedeńskiej. Zygmunt Zbierzchowski (około 1635–1691) – porucznik husarski*, [w:] *Do szarży marsz, marsz... Studia z dziejów kawalerii*, red. Aleksander Smoliński, t. 4, Toruń 2013, s. 63–86; Sławomir Augustowicz, *Gabriel Woyniłłowicz, oficer jazdy koronnej z pol. XVII w.*, „Studia z Dziejów Wojskowości”, 1 (2012), s. 101–128.

kariery wojskowej (awans służbowy i ważne wydarzenia) oraz ewentualnie awans społeczno-majątkowy (nobilitacja, indygenat, nadania ziemskie, urzędy). Ostatni element stanowią informacje o rodzinie (małżeństwa, potomstwo) (s. 4). Bibliografie, w które zaopatrzone są biogramy, mają układ zbliżony do zawartych w PSB i zawierają informacje o ewentualnych portretach oficera, artykułach w encyklopediach, słownikach, herbarzach etc., literaturze, źródłach publikowanych i archiwaliach (s. 5). Na końcu słownika zamieszczony został wykaz skrótów, stosowanych dla źródeł rękopiśmiennych, oraz bibliografia wykorzystanych publikacji źródłowych i opracowań.

Z uznaniem należy przyjąć opracowanie łącznie w 3 tomach już 1574 biogramów oficerów armii koronnej (554 w t. I, Oświęcim 2013; 452 w t. II, Oświęcim 2014) spośród „około 2500 zidentyfikowanych nazwisk [...] dowódców ze wszystkich ówczesnych rodzajów wojska” (t. I, s. 4), wymagające rozległej i żmudnej kwerendy, zwłaszcza w wypadku osób z niższych grup społecznych i cudzoziemców. Słownik nie tylko uzupełnia lukę, ale stanowi inspirację dla dalszych badań nad korpusem oficerskim, zarówno koronnym, jak i litewskim, w epoce nowożytnej.